

University of Groningen

De rechter-commissaris in strafzaken. Enkele oriënterende beschouwingen

Harteveld, Alexander Eisse

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1990

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Harteveld, A. E. (1990). *De rechter-commissaris in strafzaken. Enkele oriënterende beschouwingen*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Samenvatting

Deze studie heeft als onderwerp de positie van de rechter-commissaris in het voorbereidend onderzoek in strafzaken.

In de eerste twee hoofdstukken van het Algemeen Deel wordt aandacht besteed aan de regeling van het vooronderzoek in de Wetboeken van Strafvordering van 1838 en 1886. In hoofdstuk 1 komt de betrokkenheid van de rechter-commissaris bij de voorlopige hechtenis aan de orde. Voor een groot aantal bevoegdheden van de rechter-commissaris geldt dat zij slechts binnen het gerechtelijk vooronderzoek uitgeoefend kunnen worden. De voorlopige hechtenis kan echter in de huidige regeling los van een gerechtelijk vooronderzoek bevolen worden. Het blijkt nu dat in de vorige Wetboeken van Strafvordering het een wel aan het ander was gekoppeld. In de regeling van het vooronderzoek werd vroeger een scheiding aangebracht tussen de zgn. voorlopige informatiën en de instructie. In de eerste fase werd vastgesteld of een strafbaar feit was gepleegd, en eventueel wie als verdachte aangemerkt kon worden. Als voldoende aanwijzingen van schuld tegen een verdachte bestonden ging het onderzoek over naar de fase van de instructie. Daartoe diende de rechtbank eerst een beslissing te nemen: zij diende rechtsingang te verlenen. In beide soorten onderzoek werd de rechter-commissaris betrokken. In 1838 was het bevel voorlopige hechtenis gegoten in de vorm van een bevel tot het verlenen van rechtsingang. Daarop volgde altijd de instructie, te voeren door de rechter-commissaris. Beschreven wordt hoe dat uitgangspunt langzamerhand werd verlaten. De aard van het dwangmiddel – de voorlopige hechtenis – bracht mee dat een beslissing daarover steeds meer als een zelfstandige beslissing gezien werd. Dat heeft ertoe geleid dat in het huidige Wetboek van Strafvordering de rechtsingang niet meer voorkomt. Daarmee verviel ook de scheiding in het vooronderzoek tussen de zgn. voorlopige informatiën en de instructie.

In het tweede hoofdstuk worden enkele andere dwangmiddelen die te vinden zijn in de Wetboeken van 1838 en 1886 behandeld, zoals de inbeslagname en de huiszoeking. Bij de toepassing van die dwangmiddelen moest in de vorige eeuw soms de rechter-commissaris worden betrokken. Bij ontdekking op heterdaad kon de officier van justitie echter in afwachting van het optreden van de rechter-commissaris vergelijkbare bevoegdheden uitoefenen. De regeling van de verschillende bevoegdheden was in het algemeen gebrekkig. In de praktijk wist men zich toch aardig te redden, vooral door een extensieve uitleg van het begrip 'ontdekking op heterdaad'. De (hulp-) officier

van justitie kon uiteindelijk bevoegdheden uitoefenen, die oorspronkelijk aan de rechter-commissaris toegedacht waren. Al met al kwam de nadruk binnen het voorbereidend onderzoek te liggen op de fase voorafgaand aan het verlenen van rechtsingang.

In hoofdstuk 3 wordt het nu nog geldende Wetboek van Strafvordering van 1926 behandeld. Het uitgangspunt bij de totstandkoming van dat Wetboek was dat de met de opsporing van strafbare feiten belaste organen dienden te beschikken over al die bevoegdheden die nodig waren voor een doelmatige opsporing. Tegelijkertijd werden, als tegenwicht, zoveel mogelijk waarborgen geschapen, in de vorm van rechten voor de verdediging. Dat betekende dat de regeling van de dwangmiddelen verbeterd werd. Aan de orde komen de vrijheidsbenemende dwangmiddelen (aanhouding, inverzekeringstelling en voorlopige hechtenis), de inbeslagneming, de huiszoeking en het onderzoek aan lichaam en kleding. Die bevoegdheden werden, voorzover de rechter-commissaris daarover beschikte, ondergebracht in het gerechtelijk vooronderzoek. Alleen de beslissing over de bewaring viel daarbuiten. Het bleek vervolgens dat niet kon worden volstaan met het toekennen van ruime bevoegdheden aan de rechter-commissaris. Ook de officier van justitie en gewone opsporingsambtenaren moesten over bepaalde bevoegdheden kunnen beschikken. Een probleem daarbij was de onderlinge afstemming van de bevoegdheden van die verschillende instanties.

De algemene regeling van het gerechtelijk vooronderzoek komt in het vierde hoofdstuk aan de orde. De aandacht wordt vooral gericht op drie kernmomenten, waar de wetgever waarborgen voor de verdachte heeft neergelegd. Behandeld worden de regeling voor de instelling van het gerechtelijk vooronderzoek, de regeling van het verhoor van de verdachte met de daaraan verbonden mogelijkheden voor het uitoefenen van invloed van de kant van de verdediging op het onderzoek en de regeling rond de sluiting van het gerechtelijk vooronderzoek.

In hoofdstuk 5 wordt beschreven hoe de regeling van het gerechtelijk vooronderzoek onder druk is komen te staan door een aantal ontwikkelingen die zich voorgedaan hebben sinds 1926. Van invloed zijn geweest de technische ontwikkelingen, en meer in het algemeen het gecompliceerder worden van de samenleving. De rechter-commissaris kan binnen het gerechtelijk vooronderzoek niet meer alle touwtjes zelf in handen houden. Het leeuwedeel van de opsporingsactiviteiten gaat buiten het gerechtelijk vooronderzoek om. Ook de ontwikkeling van het bewijsstelsel draagt daartoe bij. Verklaringen van de verdachte en van getuigen die zijn afgelegd tegenover een opsporingsambtenaar zijn door de Hoge Raad als bewijsmiddel geaccepteerd. De eerste conclusie die daaruit volgt is dat de bevoegdheid tot zelfstandige voortzetting van het opsporingsonderzoek tijdens het gerechtelijk vooronderzoek blijft bestaan. Sommige dwangmiddelen leveren extra complicaties op: de telefoontap en de huiszoeking die, vooruitlopend op het gerechtelijk vooronderzoek, door de (hulp-) officier van justitie kan worden verricht. De waarborgen die verbonden worden aan het gerechtelijk vooronderzoek komen door de specifieke eisen die bij die dwangmiddelen gelden in de knel.

Van invloed op het gerechtelijk vooronderzoek is de toegenomen invloed van de rechter-commissaris. Steeds meer bijzondere bevoegdheden zijn toegevoegd aan de rechter-commissaris. De rechter-commissaris beschikt over het gerechtelijk vooronderzoek en de sluiting van het gerechtelijk vooronderzoek. Dit is mogelijk omdat de duur van het gerechtelijk vooronderzoek, aan de rechter-commissaris is gebonden, en de rechter-commissaris de terechthouding van de rechter-commissaris kan maken dat het gerechtelijk vooronderzoek van de rechter-commissaris kan worden afgevoerd.

In hoofdstuk 6 wordt eerdere bevoegdheden van de rechter-commissaris van het voorbereidend onderzoek onderzocht. De rechter-commissaris in dat vooronderzoek heeft een andere karakter van sommige dwangmiddelen. De onafhankelijke rechter ingesloten in het gerechtelijk vooronderzoek zullen het beste resultaat worden. Als voorbeeld daarvan wordt genoemd. Onderzocht wordt of het gerechtelijk vooronderzoek op een andere wijze gereguleerd kan worden. Het gerechtelijk vooronderzoek is onaanvaardbaar verlies aan de rechter-commissaris. De slotsom is dat bij het voorbereidend onderzoek de rechtsbeslissingen gewaarborgd kan blijven. Voorts worden enkele voorstellen geformuleerd voor het stelsel waarin de rechter-commissaris de dwangmiddelen een machtiging kan geven.

Het Bijzonder Deel van de Wetboek van Strafvordering of meer losstaande onderwerpen. Het onderscheid tussen de dwangmiddelen dat onderscheid valt voor een hoger beroep of bevestiging van het stelsel van het Wetboek van Strafvordering wordt om voor toekomstige veranderingen te maken valt te maken voor de rechter-commissaris.

De hoofdstukken 8 en 9 worden behandeld. De voortvloeiende uit de plaats de dwangmiddelen onderzoek inneemt. Bij de regeling voor het verhoor van de verdachte spanning die bestaat tussen de dwangmiddelen en de uitleg die de Hoge Raad bespreking van een voorstel voor de dwangmiddelen in verband met de toenemende invloed van de rechter-commissaris.

Van invloed op het gerechtelijk vooronderzoek is ook de wetgever geweest. Steeds meer bijzondere wetten zijn tot stand gekomen waarin opsporingsbevoegdheden zijn toegekend aan (algemene) opsporingsambtenaren. Die bevoegdheden zijn soms ruimer dan de bevoegdheden waarover de rechter-commissaris beschikt. De wetgever heeft bovendien aan de regeling van het gerechtelijk vooronderzoek zelf geknabbeld. De gewone regeling voor de sluiting van het gerechtelijk vooronderzoek moest bijvoorbeeld worden aangepast omdat de duur van het voorarrest, dat voorafgaat aan het onderzoek op de terechtzitting, aan banden werd gelegd. Al deze ontwikkelingen samen maken dat het gerechtelijk vooronderzoek als kader voor de bevoegdheden van de rechter-commissaris een veel minder exclusieve plaats is gaan innemen.

In hoofdstuk 6 wordt een schets gegeven van een mogelijke nieuwe opzet van het voorbereidend onderzoek. Voorop wordt gesteld dat de rechter-commissaris in dat vooronderzoek een plaats dient te hebben. Het ingrijpende karakter van sommige dwangmiddelen brengt mee dat als waarborg de onafhankelijke rechter ingeschakeld moet worden. Ook sommige vormen van onderzoek zullen het beste door de rechter-commissaris verricht kunnen worden. Als voorbeeld daarvan wordt het verhoor van anonieme getuigen genoemd. Onderzocht wordt of de bevoegdheden van de rechter-commissaris op een andere wijze geregeld kunnen worden, zonder dat daardoor een onaanvaardbaar verlies aan rechtsbescherming voor de verdachte ontstaat. De slotsom is dat bij het losmaken van dwangmiddelen uit het gerechtelijk vooronderzoek de rechtsbescherming voor de verdachte in redelijke mate gewaarborgd kan blijven. Voor een aantal specifieke dwangmiddelen worden tenslotte enige voorstellen gedaan. Als uitgangspunt wordt gekozen voor een stelsel waarin de rechter-commissaris voorafgaand aan de uitoefening van een dwangmiddel een machtiging moet verlenen aan de opsporende instantie.

Het Bijzonder Deel van deze studie bevat enkele beschouwingen over min of meer losstaande onderwerpen. De eerste beschouwing, in hoofdstuk 7, betreft het onderscheid tussen beslissingen en handelingen in strafzaken. Met dat onderscheid valt voor een groot deel de keuze voor bepaalde rechtsmiddelen – hoger beroep of bezwaarschrift – te verklaren. Helemaal sluitend is het stelsel van het Wetboek van Strafvordering op dit punt niet. Voorgesteld wordt om voor toekomstig recht aan te knopen bij een functioneel onderscheid dat te maken valt bij de verschillende activiteiten van de rechter-commissaris.

De hoofdstukken 8 en 9 illustreren de problemen voor de wetgever die voortvloeien uit de plaats die de rechter-commissaris binnen het voorbereidend onderzoek inneemt. Bij de behandeling van een voorstel voor een nieuwe regeling voor het verhoor van anonieme getuigen ligt de nadruk op de spanning die bestaat tussen de regeling van het voorbereidend onderzoek en de uitleg die de Hoge Raad geeft aan het wettelijk bewijsstelsel. De bespreking van een voorstel voor het scheppen van nieuwe dwangmiddelen in verband met de toenemende automatisering vormt de inhoud van hoofd-

